

let", amelynek révületében „a költő szeme földről az égre, égből a földre villan“, hanem valami nagyon is profán okosság, amely a háború utáni ízlése-fogyott közönségnek zsebére pislog. Ennek a kedvéért kellene a ríktó látványosságok, az a sok gyerekes furcsaság, azok az operettszerű kiszólások, és az a kávéházi viccelődés a nőről, — no, de hogy azután a komolyabb elemek is meg legyenek elégedve, az író nagy kinnal belecsavar egy-két ideának látszó eszmecseppet, fölkeveri klasszikus reminiscenciákkal (miközben még Dantéból sem áttal kegyetlenül idézni), de a hozzáértő közönséget elámítani mégsem tudja, ez nagyon is megérzi, hogy a klasszikus céger alatt zavaros vinkót mérnek.

Hogy a meséje mi a darabnak? Igen röviden elmondható. Az ördögök magistere olyan csodálatos malmot talál föl, mely egy óra alatt a legerényesebb halandóból is gazembert csinál. Gépe hatását egy jószívű erdészen, aki nagyon szereti feleségét és ennek főztjét, a rakott káposztát, mingyárt be is mutatja, még pedig az alvilág királyának jelenlétében. A pokol fejedelme a nézőközönség sorfala között vonul be a zenekari ülőhelyekre, s onnan nézi végig velünk együtt a mutatványt. A vörös malomba behajítják a szegény erdészt, és most lejátszódik egy, a legsilányabb mozdirámákra emlékeztető história, amelyben a csábító főszerepet a magistertől készített Mima nevű bábu játssza. Ennek a szerzőtől démoninak tervezett asszonyinak (valójában pedig nagyon is terézvárosi ízü kacér kis nőskének) sikerül a férfit erkölcsileg és anyagilag tönkretennie, hiába jelenik meg előtte többször hű és szelid felesége egész odaadó vonzalmával és — rakott káposztájával. Ez a színes változatosságúnak elgondolt, alapjában nagyon is ízléstelelenül halmozott képsorozat tenné a darab fővarázsát. Végül is azonban a sülyledés legmélyebb pontján mégis megszólal az erdész szíve, feltámad benne az emberiesség, s az ördögi magister felsül, gépe elromlik, az alvilág fejedelme otthagyja, a szegény megkínzott ember pedig — fölébred, s visszatér feleségéhez és — igen kérem — a rakott káposztához. — Ez a mesevázlat halvány fogalmat sem tud adni arról a zagyva-

ságról, ami a darabban előttünk leperog, s aminek összevisszaságánál csak unalmassága nagyobb. S ami igazán és mélyen sajnálatos, még azt sem látjuk itt-ott felvillanni, ami pedig Molnár Ferenc tehetségének kétségtelenül legértékesebb eleme: még azok a kacagató ötletek sem szíporakznak, még azok a kis pillanatfölvételszerű megfigyelések sem mulattatnak, aminők eddigi színpadi műveiben mégis csak előfordultak, s amik apró kis jeleneteit, rajzait olyan kedvesekké teszik.

Niniesen ennek a darabnak egyéb érdeme, mint hogy a színháznak alkalmat adott eredeti és ötletes sceneriára, hogy a színpad berendezése és megvilágítása tekintetében sok érdekes újsággal találkozunk, de kérdés, hogy érdemes volt-e *tant de bruit pour un — plat de chou*. A színészek összevágóan, pergően dolgoznak, de fájdalmas volt a tehetséges Darvas Lilit ilyen pusztán produkcióban kimerülő szerepben látni. Ezek az olcsó, reklámizú, hatásvadászó jelenetek aligha fogják őt színészi pályáján az igazi, a magasabb művészet irányába emelni. Egyébként azt a bizonyos, már egyszer említett technikai fogyatkozását, hogy lélegzetvétele nagyon is hallható, ezúttal súlyosbodni éreztük. Olyan helyeken is, ahol nincs indokolva és bizonyosan akaratlanul is, lélegzése néha már a zihálásig, szinte hörgésig fokozódik. Lehetetlen, hogy erre a színháznál ne figyelmeztessék, s még lehetetlenebb, hogy ezen ne tudna segíteni. Gellért (az ördög-magister) szapora és tiszta beszédű, igen ügyes színész. A három főszereplő közül Somlai (az erdész) volt a legkevésbé jó. Modorában van valami hanyag és hanyaveti, mintha kegy volna részéről a játék, s mintha a nagyobb indulatot kívánó jeleneteibe erőszakkal kellene magát belelovalnia.

A darabról szóló kritika ezúttal még a Molnárhoz közelálló bírálók részéről is mentes volt az agyondícsérestől. Persze a nagyrabecsült ideállal kelletnél keztyűsebb kézzel bántak, de soraik között meghökkenést és hidegséget lehetett olvasni.

Galamb Sándor.

Két német dráma. Már közel tíz éve, hogy a nagy háború megváltoztatta a világ képét. Csak a világ-

égéstől ment semleges államokban folyik tovább a régi élet, de ez is csak látszat, mert hiszen egész Európa nagy külső és belső változások lázában vajúdik. Mintha a világtörténet vonatkozó-mozdonyának fékje elromlott volna és most vilámgyorsasággal száguldanánk előre a nagy bizonytalanságba: úgy cserélődik fel a ma a holnappal és minden nap új helyzetet teremt. A külső, gazdasági élet kibogozhatatlan khaosza ráfekszik a lelkekre, új morált, új világfelfogást, új lelki elhelyeződést alakít ki.

Érdeemes volna külön tanulmányban kutatni, mint tükröződik ez a végzetterhes tíz esztendő az irodalomban. Vajjon visszhangzik-e a ma költészetében az új ember új hangja, az új emberé, akit ez a tíz esztendő megforgatott az emberi élet mélységeiben, aki — volt idő — mindennapos táncot járt a halállal és akinek minden nap újra meg újra meg kell küzdenie létéért?

Nem, az irodalom csodálatos módon a régi vágányokon halad és begigazolódnak Vogüé-nek félszázaddal ezelőtt írt sorai: (*Az orosz regény. Előbeszéd IV.*) „A katasztrófák nem oktatják meg és nem módosítják a már érettkorú szemtanúkat, ezek hívek maradnak szokásaikhoz, előítéleteikhez és a rutinhoz. A katasztrófák megmagyarázhatatlan módon hatnak a még gyöngye képzelmekekre, a gyermekekre, akik még sokkal nagyobbak látják, rájuk meresztvén azokat a szép bámuló szemeket, amelyek minden látványt nagyobbak látnak. Ezekből a kicsinyekből férfiak lesznek és bennük megismerjük a vihar gyermekeit.“

Az új kor költészete az új generációra vár. A kortársaknak csak témákat szolgáltatott a világháború ezer egyéni és társadalmi bonyolalma, témákat, melyeket a régi világ szemszögéből láttak meg és a régi megszokott formákba öltöztettek. Nagy mennyiségben termelődtek a világfelfordulástól ihletett versek, drámák és regények, nagyobbra tendenciózusak, háborúra lelkesítőek és pacifisták, sovíniszták és nemzetköziek. A szenzációt hajhászó aktualitásában és a meztelenül kiütköző irányzatosságban aztán rendszeren elsikkadt a művészet és a világirodalom ezirányú hatalmas

termeléséből alig jegyezhetünk meg egy-kettőt, mint maradandó emléket. Az új nemzedék, melyet forrongó korunk érlel meg, van hivatva arra, hogy e kor *lelkének* művészi tükrét adja.

Ily szempontból érdekes szembeállítani két német drámát, mely mind a kettő a hadifogságból hazatérő katona tragédiáját dolgozza fel. Az egyik *Sudermannnak* „Wie die Träumenden“ című darabja, mely nemrég bukott meg az egyik berlini színpadon és most könyvalakban is megjelent, a másik az ifjú, húszéves *Bertold Brechtnek* a színműve: „Trompeln in der Nacht“, melyet Münchenben adtak először elő óriási sikerrel. A két költőben a két generáció áll egymással szemben: a hírneves agg író, akinek költői működése még a régmúlt béke korában érte el tetőpontját, aki a háborút elefántesonttoronyból szemlélte és akinek a „Heimkehrer“ szomorú tragédiája csak határos téma; meg az ifjú költő, akinek a lelkében a régi világ emlékei összeolvadnak a gyermekmesék foszlányos remniscenciáival, aki háborúban és háború után érett férfivá, és akinek számára ez nem téma, hanem legbensőbb élmény.

A hazatérő tragédiáját már sokféleképpen variálták. A mag mindig — itt is — ugyanaz: a hadifogoly hosszúévi gyöttrődés után visszatér, itthon már eltemették, elfeledték, kedvese más karjaiban, értetlenül áll a nagy változásokkal szemben, nem érti meg az új világot, össze-roppan vagy gyilkol, vagy megbo-csát és új életet kezd. Itt is, ott is megjelenik a háborús gazdag, ez az új embertípus, aki könnyből és vérből aranyat kovácsol és aki minden gyönyör és élvezet. Ez a két alak áll mindkét dráma előterében és köztük a nő, régen: szerelmes menyasszony, lövészárki, fogsági álmok elérhetetlen ideálja, most: porba rántva, megfertőzve a háborús új erkölcsök által.

Sudermann alakjai szalonokban mozognak, érzelmesek és valóságosak lennek, háború, hadifogság csak keret, mely kiemeli őket, de amelyet éppen úgy fel lehetne cserélni más-sal is. Pillanatra meghatódunk, de aztán bosszankodunk saját meghatódásunk felett, amikor látjuk, hogy csak a rutinírozott író trükkjének

váltunk áldozatjaivá. Brecht főhősének sorsa, mely egy forradalmi novemberi berlini éjszakán pereg le előttünk, szétszakítja az esetleges, egyéni sors szűk kereteit, a háborús ember lelke nyílik meg előttünk ijesztő mélységekkel és az utcán végigdübörög, végigzúg a forradalom, a fékevesztett emberi szenvedély. Iszonyú dráma: felkavarja a kloákák szennyét és öntudatosan újraélteti velünk gépfegyveres éjtszakák rémületét. Érezzük a tömeg lehelletét, a tömegét, melyet a világháború érlelt ösztönös, észnélküli rémmé s mely most pusztítva, ordítva száguld végig az utcákon.

Sudermann folytatja rég elfeledett drámáit; régi formák, melyek ma már untatnak. Brechtnek sem sikerült még sajátos kifejezési formáját megtalálnia; Büchnernek, a most újraéledő nagy német drámaírónak tanítványa, de a hatalmas kezdet nagy jövőt jósol neki. Érzékeny figyelő fül pedig már most meghallja, hogy az új nemzedék költészetéből új hang csendül ki.

(Berlin.)

Farkas Gyula.

„George Birmingham.“ Az angol nyelvnek egyetlen szava van az írnek és a pap fogalmának a kifejezésére: *clerk*. A félreértéseket csakis úgy lehet elkerülni, ha a papot: clerk in holy orders, vagyis fölszentelt írneknek nevezzük. Ez a latin *clericus*-ből származó szó még azokból az időkből ered, amikor a papon kívül alig akadt ember, aki az írás mesterségéhez értett volna és noha a papság ezt a kiváltságot régen elvesztette, az anglikán lelkészek továbbra is nagyon tiszteletreméltó helyet foglalnak el az angol irodalomban. Hogy csak a leghíresebbeket említsem: Gilbert White, a kedves selborni természetűdős, Newman bíbornok, az angol stílus egyik legnagyobb mestere, aki eredetileg anglikánus volt, Percival püspök, Sydney Smith, Ainger és Inge eseperek, essayisták és kritikusok és a két regényíró Kingsley, és Ferrar, az ifjúsági könyvek szerzője, és Ramsay, a múlt század edinburghi krónikása; valamennyien papok voltak. Lelkeszi hivatásuknak megfelelő komolysággal írtak, bár akadt közöttük nem egy, aki a humor hangjait megpendítette. Mégis — „Írország az az ország, ahol mindig

a váratlant kell várni“ — anglikán papot, aki a burleszk mestere, csakis ott találunk.

Ki ne ismerné Swift Gulliverjét? És ki tolmácsolja a „tragikus sziget“ humoros oldalát jobban, mint Hannay kanonok? Pedig nevét bizony sok művelt angol alig hallotta; de ez a kanonok úr akarataból történik, mert személyét a híres „George Birmingham“ név alatt rejteti.

Hannay James Owen 1865-ben született Belfastban. Iskoláit Angolországban, az egyetemet Írországban végezte. 1889-ben avatták pappá. Vagy egy negyedszázadon át falusi és kisvárosi lelkész volt, míg 1912-ben St. Patrick dublini székesegyház kanonokja lett. A sors sajtóságos játéka folytán Anglia legnagyobb élő humoristája ma a szomorú Magyarország fővárosában él és a budapesti anglikán hívek lelkipásztora. Saját neve alatt pályája kezdetén két fontos teológiai könyvet írt. Címük: „A keresztény monaszticizmus szelleme és eredete“ és „A sivatag bölcsesége“. De már akkoriban is játszott a könnyebb irodalommal. Humoros cikkeket írt folyóiratokba, és ezekben a cikkeken lépett a nagyközönség elé „George Birmingham“.

Sokan áldják ma a két kisleány, Theodosia és Aethea nevét, akik egy szerencsés pillanatban azt mondták Hannay kanonoknak: „Ugyan kérem, írjon nekünk elrejtett kincsekről egy mesét!“ E kérés eredménye a „Spanish Gold“ című könyv volt, mellyel Hannay győzelmes humorista-pályáján elindult. A könyv 1908-ban jelent meg és ma vagy harmincadik kiadását éli. Az elbeszélés tárgya végtelenül egyszerű: egy elrejtett kincs, két jó és két rossz ember, aki régi okmányok bizonytalan utalása alapján keresi a kincset. Hány könyvnek volt már hasonló témája! A rossz emberek nem eléggé rosszak, a jók meg nem túlságosan jók; a rosszakra alig-alig tudunk haragudni, a jókat alig-alig tudjuk bámulni — miben rejlik tehát a könyv sikere? Abban, hogy „George Birmingham“ olyan hangulatot tud kelteni az olvasóban, amely mint egy narkotikum, elárasztja egész lényét, elaltatja a gondjait és meggyőzi arról, hogy mindent tekintetbe véve, nem is olyan rossz a